

50 χρόνια από τη συγκρότηση τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ: Σκέψεις ἑνὸς Ὁρθόδοξου Ἐπισκόπου*

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ ΚΑΙ ΑΛΜΥΡΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ

Ἡ Β' Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ ἀποτελεῖ μεγάλο ἱστορικό γεγονός ὄχι μόνο γιὰ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὁλόκληρο τὸν Χριστιανικὸ κόσμο. Ἰδιαίτερα γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τὸ γεγονός αὐτὸ ἐνέχει ἐξαιρετικὴ σημασία, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ ὑφίσταται, καὶ θὰ συνεχιστεῖ ἀκόμα γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα.

Ἀποτελεῖ, συνεπῶς, χρέος γιὰ κάθε Ὁρθόδοξο πιστὸ καὶ ἰδιαίτερα γιὰ ἕναν ὑπεύθυνο ἐπίσκοπο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, νὰ στοχαστεῖ ἐπάνω στὴ σημασία τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ γεγονότος μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπληρώσεως μίας ὁλόκληρης πενηνταετίας ἀπὸ τὴν πραγματοποίησή του. Ποιὲς ἀλλαγὲς ἐπέφερε τὸ γεγονός αὐτὸ στὴ ζωὴ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ πῶς ἐπηρεάζουν οἱ ἀλλαγὲς αὐτὲς τὶς σχέσεις Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Ὁρθόδοξων; Ποῦ βαδίζουν οἱ σχέσεις αὐτὲς μετὰ τὴν παρέλευση 50 ὁλόκληρων χρόνων, καὶ τί μπορούμε νὰ ἐλπίζουμε γιὰ τὸ μέλλον τῶν σχέσεων τῶν δύο μεγάλων παραδόσεων τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ βάση τὶς ἀρχὲς ποὺ ἔθεσε ἡ Β' Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ;

Στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ θὰ ἤθελα νὰ ἐπικεντρῶσω τὴν παρέμβασή μου, στὴ σημερινὴ συνάντηση.

1. Οἱ ἀλλαγὲς στὴ στάση τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στὶς ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ ὁμολογίες

Εἶναι γνωστὸ ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴ σύγκληση τῆς Β' Βατικανικῆς Συνόδου τὸ Βατικανὸ ἀπέρριψε κατηγορηματικὰ κάθε συμμετοχὴ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκ-

* Εἰσήγηση τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος καὶ Ἄλμυροῦ κ. Ἰγνατίου στὴν ἡμερίδα γιὰ τὴ Β' Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ (Σάββατο 9 Νοεμβρίου 2013 - Λεόντειο Λύκειο Πατησίων).

κλησίας στήν Οἰκουμενική Κίνηση. Ἡ Κίνηση αὐτή εἶχε ἀρχίσει νά ἐκδηλώνεται στίς ἀρχές τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνα καί σ' αὐτήν συμμετεῖχε ἀπό τήν ἀρχή, καί μάλιστα μέ ρόλο πρωταγωνιστικό, καί ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἤδη τό 1902 μέ ἐγκύκλιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' ἀπευθύνθηκε πρὸς τίς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες μέ τήν προτροπή νά ἀναπτύξουν σχέσεις ἀδελφικές μέ τίς μὴ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καί Ὁμολογίες, τὸ δὲ 1920 μέ τὴ γνωστὴ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιο ἀπηύθυνε πρὸς ὅλες τίς χριστιανικὲς Ἐκκλησίες νά συγκροτήσουν «Κοινωνία» στὰ πρότυπα τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Αὐτὸ ἀπέτελεσε τὴ βάση γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ Παγκόσμιου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν στὸ Ἄμστερνταμ τό 1948, στὸ ὁποῖο μετεῖχαν ὅλες οἱ ἐκτὸς τοῦ λεγόμενου «Σιδηροῦ Παραπετάσματος» (κομμουνιστικῶν κρατῶν) Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Τὴν Κίνηση αὐτὴ τὴν ἀντιμετώπισε ἀρνητικὰ τὸ Βατικανὸ καί δὲν θέλησε νά συμμετάσχει σ' αὐτὴν μέ κανένα τρόπο. Ἰδιαιτέρα ὡς πρὸς τὴν Ὁρθοδοξία, συνεχίστηκε ἡ στάση τοῦ παρελθόντος, νά καλεῖται, δηλαδή, ἀπὸ τὸν Πάπα νά «ἐπανεέλθει» στοὺς κόλπους τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχε «ἀποσχισθεῖ». Χαρακτηριστικὸ τῆς στάσεως τοῦ Βατικανοῦ πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους ἦταν τὸ γεγονός ὅτι, ὅταν ἐκλήθη ὁ Πάπας Πίος ΙΒ' νά στείλει ἀντιπροσωπεία στοὺς ἐπίσημους ἑορτασμοὺς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πὸν διοργάνωσε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τό 1952 μέ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καί τῶν Προτεσταντικῶν Ὁμολογιῶν, τὸ Βατικανὸ ἀπήντησε ἀρνητικὰ μέ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν τότε Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Σπυρίδωνα, πὸν τὴν ὑπέγραφε ὡς Γραμματεὺς του (ὁποία ἱστορικὴ εἰρωνεία!) ὁ μετέπειτα Πάπας Παῦλος Στ'!

Ἡ στάση αὐτὴ ἄλλαξε ἄρδην μέ τὸν αἰόδιμο Πάπα Ἰωάννη ΚΓ' καί τὴ Β' Σύνοδο τοῦ Βατικανοῦ πὸν συνεκάλεσε. Ἐκτοτε καί μέ ταχύτατους ρυθμοὺς ἀναπτύσσονται στενὲς σχέσεις μέ τοὺς Ὁρθοδόξους, ἀρχικὰ μέ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, μέ πρωτοστάτες ἀπὸ πλευρᾶς Πατριαρχείου τὸν αἰόδιμο Πατριάρχη Ἀθηναγόρα καί ἀπὸ μέρους τοῦ Βατικανοῦ τὸν Πάπα Παῦλο Στ', ὁ ὁποῖος συναντᾶται μέ τὸν Πατριάρχη Ἀθηναγόρα στὰ Ἱεροσόλυμα τό 1964 καί καθιερῶνεται τακτικὴ ἀνταλλαγὴ ἐπισκέψεων ἐπισήμων ἀντιπροσωπειῶν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν κατὰ τίς ἐτήσιες θρονικὲς ἑορτὲς τους καί σὲ ἄλλες εὐκαιρίες. Τὸ κλίμα ἀλλάζει ριζικὰ, καί οἱ Ὁρθόδοξοι, ἀντὶ νά ἀποκαλοῦνται ἀπὸ τὴ Ρώμη «σχισματικοί», ὀνομάζονται «Ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι» καί καθιερῶνεται ἀπὸ τό 1980 ἐπίσημος θεολογικὸς διάλογος μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου καί τῆς Ρω-

μαιοκαθολικής Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος καὶ συνεχίζεται μέχρι σήμερα μὲ τὴ συμμετοχὴ ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία μετέχει ἔκτοτε στὴν Οἰκουμενικὴ κίνηση καί, παρὰ τὸ ὅτι δὲν ἀποτελεῖ μέλος τοῦ Παγκόσμιου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, συνδέεται μαζί του καὶ βρίσκεται σὲ διάλογο μὲ ὅλες τὶς Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες καὶ ὁμολογίες, προωθώντας τὴν χριστιανικὴ ἐνότητα μὲ τὴν φροντίδα τοῦ «Ποντιφικικοῦ Συμβουλίου γιὰ τὴν προαγωγὴ τῆς ἐνότητας τῶν χριστιανῶν».

Ἡ ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορικὴ ἀλλαγὴ τῆς στάσεως τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπισημοποιήθηκε μὲ ἀποφάσεις τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου, ἰδιαίτερα μὲ τὸ περὶ Οἰκουμενισμοῦ Διατάγματός του ποὺ φέρει τὸν τίτλο *Unitatis Redintegratio* καὶ τὸ ὁποῖο θέτει τὶς βάσεις καὶ γιὰ τὶς σχέσεις Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ Ὁρθοδοξίας. Στὸ ἱστορικὸ αὐτὸ κείμενο θὰ ἐπανέλθουμε σὲ λίγο, ἀφοῦ πρῶτα ἐπισημάνουμε τὴν εὐρύτερη σημασία τῶν ἀλλαγῶν ποὺ ἐπέφερε ἡ Σύνοδος αὐτὴ γιὰ τὸν Χριστιανισμὸ γενικότερα.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ δευτέρη χιλιετία τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας περιέχει μελανὲς σελίδες, γιὰ τὶς ὁποῖες πρέπει νὰ λυπούμεθα. Ἐνῶ στὴν πρώτη χιλιετία, παρὰ τὶς διαφορὲς καὶ διενέξεις ποὺ ἐκδηλώθηκαν κατὰ καιροῦς, ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύση διατήρησαν τὴν ἐνότητά τους, μετὰ τὸ μεγάλο Σχίσμα μεταξύ τῆς Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1054 μ.Χ. οἱ δύο μεγάλες αὐτὲς παραδόσεις, τὶς ὁποῖες ὁ ἀείμνηστος Ὁρθόδοξος θεολόγος π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ ἀποκαλεῖ «σιμαῖες ἀδελφές», ἀποξενώθηκαν ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀκολούθησαν ἀνεξάρτητους δρόμους καί, τὸ χειρότερο, ἀνέπτυξαν ἐχθρότητα καὶ πολεμικὴ στάση μεταξύ τους. Ἔτσι ἐψύγη ἡ ἀγάπη ποὺ πρέπει νὰ συνδέει ὅσους πιστεύουν στὸν Διδάσκαλο τῆς ἀγάπης, ἐμποδίζοντας καὶ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον νὰ πιστέψει στὸ Εὐαγγέλιο. Πρόκειται, πράγματι, γιὰ μίαν τραγικὴν περίοδο τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ πρῶτο, λοιπόν, καὶ ἴσως τὸ πιὸ σημαντικὸ πρᾶγμα ποὺ προσέφερε ἡ Β΄ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ εἶναι ἡ ἐπαναφορὰ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν χριστιανῶν. Ὅσο βαθιὲς καὶ ἂν εἶναι οἱ διαφορὲς μεταξύ τῶν χριστιανῶν στὰ θέματα τῆς πίστεως, δὲν δικαιολογεῖται μὲ κανένα τρόπο ἡ ἐχθρότητα μεταξύ τους. Πρέπει, κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλον, νὰ «ἀληθεύουν ἐν ἀγάπῃ», διότι χωρὶς ἀγάπη ἡ πίστη εἶναι κενὴ περιεχομένου, ὅπως διακηρύττει ὁ ἴδιος Ἀπόστολος στὸ 13^ο κεφάλαιο τῆς Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς του. Στὴν πράξη αὐτὸ ἐσήμανε ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ δοθεῖ τέλος σὲ κάθε πράξη προσηλυτισμοῦ μεταξύ τῶν Χριστιανῶν καὶ νὰ πυκνώνουν οἱ ἐπαφὲς μεταξύ τους μὲ προσφορὰ βοήθειας τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἄλλο σὲς δύσκολες περιστάσεις τῆς ζωῆς τους. Αὐτὸ σὲ μεγάλο

βαθμὸ ἔχει γίνει πράξη καὶ μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν, τὴν ὁποία δὲν μποροῦν νὰ ἐπισκιάσουν μεμονωμένα παραδείγματα περὶ τοῦ ἀντιθέτου. Χρειάζεται, πάντως, ἐργήγορη γιὰ νὰ μὴν ἐπανέλθουμε στὴν πολεμικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς πρὸ τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου ἐποχῆς.

2. Ἀλλαγές στὴν Ἐκκλησιολογία

Ἡ Β' Βατικανὴ Σύνοδος δὲν εἰσήγαγε ἀπλῶς τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης μεταξὺ τοῦ χριστιανοῦ, ἀλλὰ ἄνοιξε καὶ τοὺς ἐκκλησιολογικοὺς ὀρίζοντες τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας μὲ θεολογικὲς ἰδέες πού βοηθοῦν καὶ διευκολύνουν τὴν προσέγγισή της μὲ ὅσους βρίσκονται ἐκτὸς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ μνημονεύσει πλεῖστα σημεῖα τέτοιου ἀνοίγματος τῶν ἐκκλησιολογικῶν ὀριζόντων, ἀλλὰ, ὡς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ περιοριστῶ στὰ ἑξῆς:

1. Μὲ τὴν περὶ Ἐκκλησίας Διάταξη *Lumen gentium*, ἡ Β' Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ εἰσήγαγε στὴν ἐκκλησιολογία τὴν ἰδέα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Σύμφωνα μὲ τὴν ἰδέα αὐτή, ἡ Ἐκκλησία δὲν ὀρίζεται ἀπὸ τὸ ἱερατεῖο, οὔτε κἂν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ρώμης ὡς ἄτομο, ἀλλὰ ἀπὸ ὁλόκληρο τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς βαπτισμένους στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος πιστοῦς. Ἡ ἰδέα αὐτὴ εἶχε δύο βασικὲς συνέπειες. Πρῶτον, ἐξαίρει τὴ σπουδαιότητα τῶν λαϊκῶν στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δεύτερον ἐπιτρέπει στοὺς μὴ Ρωμαιοκαθολικοὺς νὰ βρίσκονται σὲ κάποια ἐκκλησιολογικὴ σχέση μὲ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Ἔτσι, τὸ Διάταγμα αὐτὸ ἀναγνωρίζει κάποια σχέση ἀτελοῦς ἐκκλησιαστικότητας μὲ τοὺς ἐκτὸς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ τὴν ὑπαρξὴ σ' αὐτοὺς δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μὲ διάφορες μορφές. Τὸ θέμα τῆς σχέσεως τῆς Ἐκκλησίας μὲ τίς ἄλλες θρησκείες ἀντιμετωπίζεται σὲ ἄλλα κείμενα τῆς Συνόδου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ διέπεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα εἰρηνικῆς προσεγγίσεως καὶ διαλόγου, μακριὰ ἀπὸ διάθεση συγκρούσεως καὶ πολεμικῆς.

2. Στὸ περὶ Οἰκουμενισμοῦ Διάταγμα ἡ Σύνοδος προβαίνει σὲ μία διάκριση, ἰδιαίτερα σημαντικὴ γιὰ τοὺς Ὁρθοδόξους. Πρόκειται γιὰ τὴ διάκριση μεταξὺ «ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων» καὶ «ἐκκλησιῶν». Στὴν πρώτη κατηγορία ἀνήκουν οἱ διάφορες Προτεσταντικὲς ὁμολογίες, ἐνῶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζεται ὡς «Ἐκκλησία» μὲ πλήρη ἐκκλησιολογικὴ ἔννοια. Ἔτσι διατυπώνεται σαφῶς ἡ θέση ὅτι στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία παρέχονται ὅλα τὰ μέσα τῆς σωτηρίας μὲ τὴ Θεία Εὐχαριστία καὶ τὰ λοιπὰ Μυστήρια, τὰ ὁποία θεωροῦνται ἔγκυρα καὶ σωστικά. Οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες κατέχουν πλήρως τὴν

Ἀποστολική διαδοχή, ἡ ὁποία ἐκφράζεται στήν Ἱερωσύνη καί τή Θεία Εὐχαριστία, καί γιά τόν λόγο αὐτό ἡ μυστηριακή κοινωνία μέ τοὺς Ὁρθοδόξους, μέ τήν ἄδεια τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ὄχι μόνο εἶναι δυνατή, ἀλλά καί «συνιστᾶται». Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι τὸ Διάταγμα αὐτὸ πουθενὰ δὲν ἀναφέρει τὴν ἀνάγκη κοινωνίας τῶν Ὁρθοδόξων μέ τὸν ἐπίσκοπο Ρώμης ὡς *sine qua non conditio* τῆς ἐκκλησιαστικότητάς των. Ἡ διαίρεση τῶν Ὁρθοδόξων ἀπὸ τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ἀποδίδεται στὸ Διάταγμα αὐτὸ σέ «ἐξωτερικὰ κίνητρα» καί στήν ἔλλειψη ἀμοιβαίας κατανοήσεως καί ἀγάπης».

3. Εἶναι ἄξιο σημειώσεως ὅτι τὸ περὶ Οἰκουμενισμοῦ Διάταγμα τῆς Συνόδου ἀναφέρει ρητὰ πὺς οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες ἔχουν πλήρες τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιοικήσεώς των σύμφωνα μέ τὸ δικό τους Κανονικὸ Δίκαιο. Δὲν εἶναι δηλαδή, ὑποχρεωμένες νὰ ὑπόκεινται διοικητικὰ στή Ρώμη, ὀφείλουν ὅμως νὰ λαμβάνουν πάντοτε ὑπ' ὄψιν των τὴν ἐνότητα τῆς ὅλης Ἐκκλησίας (ὑπονοεῖται ἡ κοινωνία μέ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης).

4. Ἀποδίδεται ἰδιαίτερος σεβασμὸς στὸν πλοῦτο τῆς θεολογίας, τῆς λατρείας καί τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ὁρθοδοξίας.

5. Καταβάλλεται προσπάθεια ἀμβλύνσεως τοῦ ζητήματος τῶν ἑλληνορρυθμῶν καθολικῶν (Οὐνίας), χωρὶς, δυστυχῶς, νὰ προσφέρεται καμιά ἱκανοποιητικὴ γιὰ τοὺς ὀρθοδόξους λύση – πρᾶγμα ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελεῖ τροχοπέδη στὶς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, Ὁρθοδόξου καί Ρωμαιοκαθολικῆς, καί ποὺ πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ὅπωςδήποτε.

6. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ περὶ συλλογικότητας τῶν ἐπισκόπων στήν περὶ Ἐκκλησίας διάταξη. Ἡ ἰδέα αὐτή, ἡ ὁποία γιὰ πρώτη φορὰ εἰσάγεται στήν ἐπίσημη διδασκαλία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἂν καί δὲν εἶναι πλήρως ἱκανοποιητικὴ ἀπὸ Ὁρθοδόξου ἀπόψεως (βλ. κριτικὴ τοῦ Ἰωάννου Ζηζιούλα, Μητρο. Περγάμου, στήν διδακτορικὴ διατριβὴ του περὶ Ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας), ἐνισχύει τὴν ἔννοια τῆς συνοδικότητας, ἡ ὁποία εἶναι καίριας σημασίας γιὰ τὴν προσέγγιση Ὁρθοδοξίας καί Ρωμαιοκαθολικισμοῦ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξαρθεῖ ἡ σημασία τῆς ἀποδοχῆς καί ἐκ μέρους τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν στὸ κοινὸ κείμενο τῆς Ραβέννας ὅτι τὸ πρωτεῖο στήν Ἐκκλησία ἀσκεῖται μόνο στὸ πλαίσιο τῆς Συνοδικότητας. Ἐλπίζουμε αὐτὸ νὰ μὴ μείνει κενὸ γράμμα, ἀλλὰ νὰ ἐφαρμοστεῖ καί στήν πράξη τῆς Ἐκκλησίας. Κάτι τέτοιο θὰ διευκόλυνε τὰ μέγιστα τὴν προσέγγιση τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

7. Ἰδιαίτερης σπουδαιότητας ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν Ὁρθοδόξων εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου περὶ τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι μεταξὺ τῆς Ὁρθοδόξου καί τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησιολογίας ὑφίστα-

το πάντοτε διαφορὰ ὡς πρὸς τὴ σχέση τοπικῆς καὶ παγκοσμίου Ἐκκλησίας. Ἡ Α΄ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ ἀνέπτυξε τὴν ἰδέα τῆς παγκοσμίου ἐκκλησιολογίας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία ἐνωμένη περὶ τὸν ἐπίσκοπο καὶ ἐν τῇ Θεῷ Εὐχαριστία ἀποτελεῖ μέρος τῆς παγκόσμιας Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ρώμης. Οἱ Ὁρθόδοξοι πάντοτε ὑπεστήριζαν ὅτι κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία ἐνωμένη περὶ τὸν ἐπίσκοπό της ἀποτελεῖ πλήρη καί, κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, «καθολικὴ ἐκκλησία». Τὴ θέση αὐτὴ ἀνέπτυξαν ἰδιαίτερος τὸν παρελθόντα αἰῶνα Ὁρθόδοξοι θεολόγοι, ὅπως κυρίως ὁ π. Νικόλαος Ἀφανάσιεφ, οἱ π. Ἰωάννης Μέγιεντερφ καὶ Ἀλέξανδρος Σμέμαν, καθὼς καὶ ὁ Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης Ζηζιούλας. Τὴ θέση αὐτὴ γιὰ πρώτη φορὰ καὶ σὲ διαφοροποίηση ἀπὸ τὴν Α΄ Βατικανὴ Σύνοδο υἱοθέτησε καὶ ἡ Β΄ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ καλώντας τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία πλήρη καὶ καθολικὴ ἐκκλησία, φέροντας ἔτσι ἐγγύτερα μεταξὺ τους τὴν Ὁρθόδοξη καὶ Ρωμαιοκαθολικὴ ἐκκλησιολογία. Οἱ συνέπειες τῆς προσέγγισης αὐτῆς εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικῆς, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ γιὰ τὴ σημασία τῆς Συνοδικότητος γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

3. Ὁ Θεολογικὸς Διάλογος Ὁρθοδόξου καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας

Ὁ σπουδαιότερος, ἴσως, καρπὸς τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου, ὅσον ἀφορᾷ στοὺς Ὁρθοδόξους, εἶναι ὁ ἐπίσημος θεολογικὸς διάλογος ποὺ προέκυψε μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ὁ διάλογος αὐτὸς ἀκολούθησε τὴν ἄρση τῶν ἀναθεμάτων τοῦ 1054 μ. Χ. μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία καθιέρωσε, θὰ ἔλεγε κανεῖς, τὸν «διάλογο τῆς ἀγάπης» μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, γιὰ νὰ ἀποτελέσει τὸν «διάλογο τῆς ἀληθείας» κατὰ τὸ «ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ» τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Τὸν θεολογικὸν διάλογον αὐτὸν ἀπεφάσισεν ἡ Γ΄ Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου καὶ ἔτυχεν ἀμέσως τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Πάπα Παύλου Στ΄ μὲ τὸ πασχάλιο Γράμμα του πρὸς τοὺς Προκαθημένους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Κατόπιν προετοιμασίας, μὲ τὴν ὁποία συμφωνήθηκαν ἡ θεματολογία καὶ ἡ μεθοδολογία τοῦ διαλόγου, ἡ ἐπίσημη ἔναρξί του ἔγινε στὴν Πάτμο καὶ τὴ Ρόδο τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ 1980. Ἐκτοτε ὁ διάλογος διεξάγεται «ἐπὶ ἴσοις ὅροις», ὅπως συμφωνήθηκε, πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεως δυσάρεστων ἐμπειριῶν τοῦ παρελθόντος, μὲ κεντρικὸ θέμα τὴν ἐκκλησιολογία καὶ μὲ μέθοδο τὴ συζήτηση τῶν διαιρουμένων ζητημάτων, ἀφοῦ

πρώτα εξετασθούν και τεθούν ως βάση τὰ ἐνοῦντα τὶς δύο πλευρές.

Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸν πιὸ σημαντικό, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸν πιὸ δύσκολο θεολογικὸ διάλογο. Καὶ οἱ δύο πλευρὲς παραμένουν πιστὲς στὰ θέματα τοῦ δόγματος καὶ τῆς πίστεως, ἀλλὰ μὲ πνεῦμα ἀγάπης καὶ προσπάθεια γεφυρώσεως τῶν διαφορῶν στὴ βάση τῆς κοινῆς πίστεως τῆς πρώτης μ.Χ. χιλιετίας, κατὰ τὴν ὁποία Ἀνατολὴ καὶ Δύση εὐρίσκονταν σὲ πλήρη κοινωνία. Τὰ κοινὰ κείμενα ποὺ παρήγαγεν ἡ Διμερὴς Ἐπιτροπὴ τοῦ Διαλόγου μέχρι σήμερα εἶναι σημαντικά. Τὸ πρόβλημα τῆς Οὐνίας, τὸ ὁποῖο ὀξύνθηκε μετὰ τὴν πτώση τῶν κομμουνιστικῶν καθεστώτων, ὀδήγησε στὴ διακοπὴ τοῦ Διαλόγου γιὰ πέντε περίπου χρόνια, ἐπανελήφθη ὅμως ὁ Διάλογος καὶ ἐξετάζει ἤδη τὸ ἀκανθῶδες ζήτημα τοῦ πρωτείου στὴν Ἐκκλησία, μὲ ιδιαίτερη ἀναφορὰ στὸ πρωτεῖο τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης. Ἡ ἐκκλησιολογία τῆς Β΄ Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ μὲ τὰ ἀνοίγματα ποὺ ἔκανε πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησιολογίας, ιδιαίτερα στὸ θέμα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς συνοδικότητος, ἐλπίζουμε νὰ βοηθήσει τὴν προσέγγιση καὶ στὸ θέμα αὐτό. Ὁ δρόμος ὅμως εἶναι ἀκόμα μακρὺς, διότι δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ λυθοῦν προβλήματα ποὺ συσσωρεύθηκαν ἐπὶ χίλια χρόνια χωρισμοῦ, καὶ θὰ ἀπαιτηθεῖ χρόνος καὶ ὑπομονή. Ἀποτελεῖ ὅμως χρέος μας ἔναντι τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἱστορίας νὰ συνεχίσουμε τὴν προσπάθεια.

4. Γενικότερης φύσεως θέματα

Ἡ Β΄ Βατικανὴ Σύνοδος δὲν ἀσχολήθηκε μόνο μὲ θεολογικὰ καὶ ἐκκλησιολογικὰ θέματα, οὔτε περιορίστηκε στὶς σχέσεις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες. Ὁ χαρακτήρας τῆς ἦταν κυρίως ποιμαντικός, καὶ γι' αὐτὸ ἐκτὸς ἀπὸ θέματα ἐσωτερικῆς φύσεως τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας (λατρεία, κανονικὸ δίκαιο κ.λπ.) ἀσχολήθηκε καὶ μὲ θέματα ποὺ ἐνδιαφέρουν τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας γενικότερα. Καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Συνόδου στὰ θέματα αὐτὰ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐνδιαφέρει ὅλους μας, καὶ ἐμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μνημονεύσουμε ἐδῶ ὅλα τὰ σύγχρονα προβλήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολήθηκεν ἡ Σύνοδος· θὰ ἀναφερθοῦμε μόνον ἐνδεικτικὰ σὲ ὀρισμένα ἀπὸ αὐτά.

α) *Τὸ θέμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.* Ὅπως εἶναι γνωστὸ σὲ ὅσους ἔχουν ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν Σύνοδο, δὲν ὑπῆρξεν εὐκόλη ἢ λήψη ἀποφάσεως σ' αὐτὸ τὸ θέμα: ἡ πλάνη δὲν ἔχει «δικαίωμα», λέγεται ὅτι ὑπεστήριξε ἓνας ἐκ

τῶν καρδιναλίων. Ἡ Σύνοδος ὁμως ἀποφάσισε νὰ ἐναρμονίσει τὴ στάση τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὶς σχετικὲς διακηρύξεις τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν περὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, καθὼς καὶ ἐκεῖνες τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (Ἄμστερνταμ 1948 καὶ Ν. Δελχί 1961), σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες ὁ νόμος πρέπει νὰ προστατεύει κάθε θρησκεία ἀπὸ ὁποιαδήποτε αὐθαιρεσία καὶ παραπλανητικὴ ἐνέργεια, ὅπως ὁ προσηλυτισμὸς πὺν ἐξαναγκάζει τὸν ἄνθρωπο μὲ διάφορα μέσα νὰ προσχωρήσει σὲ κάποια θρησκεία κ.λ.π. Ἡ σημασία τοῦ θέματος αὐτοῦ μὸλὶς καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τονιστεῖ, τὸ δὲ ἐνδιαφέρον πὺν παρουσιάζει εἶναι προφανές. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ Σύνοδος διόρθωσε τὸ παρελθὸν καὶ ἄνοιξε νέους δρόμους.

β) Μὲ τὸ *Constitutio pastoralis* ἡ Σύνοδος προέβαλε τὴ σπουδαιότητα τοῦ *κοινωνικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας* θεμελιώνοντάς τὸ θεολογικὰ στὴν περὶ ἀνθρώπου διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ ἀτομικὴ ἠθικὴ πρέπει νὰ ἐνταχθεῖ στὴν κοινωνικὴ ἠθικὴ στὴ βάση τῆς βιβλικῆς διδασκαλίας ὅτι κάθε ἄνθρωπος εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ὅλοι ἀποτελοῦμε μέλη τοῦ ἰδίου σώματος. Στὰ πλαίσια αὐτὰ τονίζεται ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ κ.λ.π., καὶ ἐκτίθενται οἱ θέσεις τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὰ θέματα τῆς οἰκογένειας, τῆς πολιτιστικῆς προόδου κ.ἄ. Στὸ ἴδιο κείμενο τονίζεται ἰδιαιτέρα τὸ θέμα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, τῆς βοήθειας τῶν πτωχῶν κ.λ.π. Ὁ πτωχὸς ἐξομοιώνεται μὲ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, κάτι πὺν θυμίζει τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο καὶ φυσικὰ τὸ ἴδιο τὸ Εὐαγγέλιο (Ματθ. 25, 40). Μὲ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ ἡ Σύνοδος ἀπαντᾷ στὴν κοινωνικὴ ἠθικὴ τοῦ ἄθεου οὐμανισμοῦ, ὁ ὁποῖος λησμονεῖ ὅτι οἱ κοινωνικὲς ἀξίες πὺν διακηρύττει εἶναι δάνεια ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο.

Ἡ ἀναλυτικὴ περιπτωσιολογία καὶ ἠθικολογία τοῦ κειμένου αὐτοῦ σὲ ἐπὶ μέρους θέματα ξενίζει κάπως τοὺς Ὁρθοδόξους, οἱ ὁποῖοι προτιμοῦν νὰ ἀφήνουν τὰ ἠθικὰ ζητήματα στὸν προσωπικὸ πνευματικὸ ἀγῶνα τοῦ πιστοῦ σὲ συνεργασία μὲ τὸν πνευματικὸ του. Οἱ γενικὲς ὁμως ἀρχὲς τοῦ ποιμαντικοῦ αὐτοῦ κειμένου τῆς Συνόδου βρίσκουν στὸ σύνολό τους σύμφωνους τοὺς Ὁρθοδόξους καὶ ἀποτελοῦν μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας στὸ σύγχρονο κόσμο.

*

Ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν ἀποφάσεων καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου ἐπιλέξαμε μερικὰ μόνον σημεῖα, τὰ ὁποῖα θεωρήσαμε σημαντικὰ ὄχι μόνον γιὰ τοὺς ἀδελφοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς, ἀλλὰ γιὰ κάθε χριστιανὸ καὶ γιὰ ἐμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους. Εἶναι βέβαια πολλὰ ἐκεῖνα πὺν δὲν ἐκφράζουν τὶς θέσεις τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅπως εἶναι φυσικό. Πέρα ὁμως ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα θέματα αὐτὸ πὺν προβάλλει ὡς ἐξαιρετικὰ σημαντικό εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ γε-

γονός της Συνόδου. Δεν είναι χωρίς σημασία τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ συγκροτήσει Σύνοδο. Μετὰ τὴν Α΄ Βατικανὴ Σύνοδο πολλοὶ πίστεψαν ὅτι ἀρκεῖ ὁ Πάπας γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα ἀλάθητα! Νὰ ὅμως πού, εὐτυχῶς, τὰ πράγματα δὲν ἦταν ἔτσι. Ἡ Ἐκκλησία ἐκφράζεται σὲ ὕψιστο βαθμὸ μόνον συνοδικῶς. Εἶναι σημαντικό αὐτὸ γιὰ ὅλους ἐμᾶς πού, δὲν τὸ κρύβουμε, προβληματιζόμαστε μὲ τὸ «ἀλάθητο» τοῦ Πάπα!

Ἐπειτα, κάνει ἐντύπωση τὸ γεγονός ὅτι, ὅπως εἶπεν ἓνας ἀπὸ τοὺς Ὁρθοδόξους παρατηρητὲς τῆς Συνόδου, ὁ ἀείμνηστος Paul Evdokimov, μὲ τὴ Σύνοδο αὐτὴ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία «αὐτοανακρίνεται». Εἶναι τόσο ἀναγκαῖο γιὰ ὅλους μας νὰ κοιτᾶμε κριτικὰ τὸν ἑαυτὸ μας, γιὰ νὰ διαπιστώνουμε ἂν ὁδηγοῦμε σωστὰ τὸ σκάφος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ χωρὶς αὐτοκριτικὴ αὐτοπεποίθηση καὶ ἔπαρση μπορεῖ νὰ βλάψει σοβαρὰ τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ ἀφορᾷ ἰδιαίτερα σ' ἐμᾶς τοὺς ἐπισκόπους.

Ἀναθεωρώντας τὴν πενηνταετία πὸν πέρασε ἀπὸ τὴ σύγκληση τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου βλέπουμε μπροστὰ μας μίαν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία πὸ ἀνοιχτὴ ἀπέναντί μας, χωρὶς τὴ στάση ἐκείνη πὸν ἐπὶ χίλια χρόνια περιποῦ μᾶς ἔδινε τὴν εἰκόνα ἐκείνου πὸν θέλει νὰ μᾶς καθυποτάξει – μίαν εἰκόνα πὸν εὐλόγα τρομάζει ἀκόμα τοὺς Ὁρθοδόξους καὶ κάνει πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς νὰ βλέπουν μὲ καχυποψία κάθε φιλικὴ προσέγγιση καὶ κάθε διάλογό μας μὲ τὴ Ρώμη. Πρέπει νὰ καταβάλουμε κάθε προσπάθεια καὶ νὰ ἀποφύγουμε κάθε ἀφορμὴ πὸν θὰ ἐπιβεβαίωνε αὐτὴ τὴν καχυποψία. Ζοῦμε σὲ μίαν κρίσιμη ἱστορικὴ περίοδο, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Χριστιανισμὸς σὸ σύνολό του ἀπειλεῖται μὲ ἀφανισμό. Ἄς κοιτάξουμε τί συμβαίνει σήμερον στὴ Μέση Ἀνατολή, τὴν ἱστορικὴ κοιτίδα τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἄς προβληματιστοῦμε. Ἄς ρίξουμε ἐπίσης ἓνα βλέμμα στὶς ἴδιες τὶς λεγόμενες χριστιανικὲς χῶρες, γιὰ νὰ δοῦμε πόσο ραγδαῖα ἀποχριστιανίζονται καὶ ἐκκοσμικεύονται. Ἡ εὐθύνη βαρύνει ὅλους μας καὶ ἰδιαίτερα ἐμᾶς τοὺς ἐπισκόπους νὰ κρατήσουμε ζωντανὴ τὴ φλόγα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ στὸς δύσκολους αὐτοὺς καιροὺς.

Αὐτὲς τὶς ταπεινὲς σκέψεις ἐνὸς ταπεινοῦ Ὁρθοδόξου Ἐπισκόπου θὰ ἤθελα νὰ μοιρασθῶ μαζί σας μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπέτειο τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου πὸν τιμοῦμε ἐδῶ σήμερον. Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν τιμὴ νὰ μὲ ἀκούσετε.